

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการขับไล่ผี ตามลำดับดังนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับจังหวัดตากและอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก
2. เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ

เอกสารเกี่ยวกับจังหวัดตากและอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

1. เอกสารเกี่ยวกับจังหวัดตาก

ประวัติเมืองตาก

ตากเป็นเมืองที่มีชาวมอญอยู่มาก่อน ดังมีหลักฐานศิลปปะมอญปรากฏอยู่ที่อำเภอบ้านตาก มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่และเป็นหนึ่งในหัวเมืองที่มีอายุชั้ยเกินกว่าสองพันปีขึ้นไป เมื่อมีการอพยพของชนชาติไทยจากลุ่มน้ำแยงซีเกียงตอนใต้ลงมาตามแนวลำน้ำดง (ลำน้ำสาละวิน) มีพวกหนึ่งได้ข้ามลำน้ำสาละวินผ่านลุ่มน้ำเมยหรือแม่น้ำตองยิ่นเข้ามาทางช่องเขาด้านอำเภอแม่สอดและมาถึงบริเวณที่ปัจจุบันเรียกว่า "เมืองตาก" ผู้นำกลุ่มคนไทยที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองตากในยุคนั้นได้ตั้งตนเป็นกษัตริย์ปกครองสืบทอดต่อเนื่องกันมาจนถึงปี พ.ศ. 560 รัชสมัยพระเจ้าสักดำ ซึ่งเป็นกษัตริย์เมืองตากที่ยิ่งใหญ่มากมีอาณาเขตที่อยู่ในอำนาจแม่ไปจนจรดทะเลอันดามันดังมีบันทึกในพงศาวดารเหนือกล่าวว่า ในรัชสมัยพระเจ้าสักดำนั้นเมืองตากมีการค้าขายกับเมืองอินเดียด้วย เมืองตากคงจะเสื่อมลงในช่วงพุทธศตวรรษที่ 10 พระยาภาพัรวรณดิศผู้เป็นกษัตริย์เมืองตากที่อพยพมาจากตอนใต้ของกลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงได้โยกย้ายไปสร้างราชธานีขึ้นใหม่ที่เมืองละโว้ทางตอนใต้ของเมืองตากลงไปอีก มีบางยุคเมืองตากถูกทอดทิ้งกลายเป็นเมืองร้างดังในพงศาวดารเหนือได้กล่าวถึงการเสด็จทางชลมารคของพระนางจามเทวี พระราชธิดากษัตริย์ละโว้ (พระยาภาพัรวรณดิศ) เพื่อไปปกครองแคว้นหริภุญไชย (ลำพูน) ในราว พ.ศ. 1176 โดยทางลำน้ำปิงพระนางจามเทวีขึ้นไปสำรวจบนฝั่งแม่น้ำพบร่องรอยกำแพงเมืองเก่าๆ ถูกทิ้งร้างจึงโปรดให้สร้างเป็นบ้านเมืองใหม่ชื่อว่า "เมืองตาก"

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 1805 ชุนสามชนเจ้าเมืองฉอดได้ยกทัพมาประชิดเมืองตากซึ่งเป็นเมืองชายแดนของกรุงสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทรงจัดกองทัพออกไปรบโดยมีพระราชโอรสองค์เล็กซึ่งมีพระชนมายุได้ 19 พรรษาติดตามไปด้วย กองทัพทั้งสองฝ่ายปะทะกันที่บริเวณเชิงดอยนอกเมืองตากประมาณกิโลเมตรเศษ ราชโอรสองค์เล็กได้ทรงชนช้างกับขุนสามชนกระทำยุทธหัตถีกัน

ขุนสามชนสู้ไม่ได้แตกพ่ายไป ต่อมาภายหลังทรงพระนามว่า “พ่อขุนรามคำแหงมหาราช” และได้โปรดสร้างเจดีย์ขึ้นเป็นที่ระลึกถึงชัยชนะในการทำยุทธหัตถีครั้งนั้น องค์หนึ่งเป็นศิลปะแบบสุโขทัย ซึ่งเจดีย์ยุทธหัตถีนี้อยู่ที่วัดพระบรมธาตุอำเภอบ้านตาก ห่างจากตัวเมืองไปทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงราว 31 กิโลเมตร ต่อมาในแผ่นดินมหาธรรมราชาได้ย้ายเมืองตากลงมาทางตอนใต้ตามลำน้ำปิงไปตั้งอยู่ที่ป่ามะม่วงฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ซึ่งอยู่ในเขตตำบลป่ามะม่วง อำเภอเมืองตาก

ในปัจจุบันเมืองตากที่ย้ายมาตั้งใหม่นี้มีชื่อเมืองหน้าด่านสำหรับป้องกันกองทัพพม่าที่จะยกเข้ามาทางด้านแม่ละเมาเท่านั้น แต่ยังเป็นเมืองที่กองทัพไทยใช้เป็นชุมชุมมพลในเวลาที่จะยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่อีกด้วย ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราชและสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เสด็จมาชุมนุมกองทัพที่เมืองตากนี้ทุกพระองค์ โดยเฉพาะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ก่อนที่พระองค์จะขึ้นครองราชย์สมบัตินั้นพระองค์ได้รับแต่งตั้งจากสมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์ให้เป็นข้าหลวงเชิญท้องตราราชสีห์ไปชำระความหัวเมืองฝ่ายเหนือและต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองตาก ปลัดเมืองตากและพระยาวชิรปราการตามลำดับ ก่อนที่จะปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน

โดยสรุป จังหวัดตากเป็นจังหวัดที่มีความเป็นมาในประวัติศาสตร์ควรค่าแก่การสนใจ เป็นเมืองที่พระมหากษัตริย์ในอดีตได้เสด็จมาชุมนุมกองทัพที่เมืองตากนี้แล้วถึง 4 พระองค์ คือ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงชนช้างกับขุนสามชนเจ้าเมืองขอด สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครงและทรงยกทัพกลับราชอาณาจักรไทยโดยผ่านดินแดนเมืองตากเป็นแห่งแรก สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงนำทัพไปตีหัวเมืองฝ่ายเหนือและได้สร้างวัดพระนารายณ์ที่เชิงสะพานกิตติขจรปัจจุบัน และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเคยได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองตากและเป็นผู้กอบกู้เอกราชของชาติไทยจากพม่าครั้งที่ 2

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดตากตั้งอยู่ภาคเหนือค่อนไปทางตะวันตกของประเทศไทยระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 องศา 50 ลิปดา 36 ฟลิปดาเหนือและเส้นแวงที่ 99 องศา 7 ลิปดา 22 ฟลิปดาตะวันออก สูงกว่าระดับน้ำทะเล 116.2 เมตร (ที่ตั้งศาลากลางจังหวัดตาก) ห่างจากกรุงเทพมหานครตามระยะทางทางหลวงหมายเลข 1 ถนนพหลโยธิน ประมาณ 423 กม. มีเนื้อที่ประมาณ 10,324,156.25 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่างๆ 9 จังหวัดและ 1 ประเทศ ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน
และจังหวัดลำปาง
- ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดอุทัยธานี และจังหวัดกาญจนบุรี
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดสุโขทัย จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดนครสวรรค์
และจังหวัดอุทัยธานี
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์

2. เอกสารเกี่ยวกับอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

ประวัติอำเภออุ้มผาง

อำเภออุ้มผาง สันนิษฐานว่าเดิมเป็นที่อยู่ของชาวกะเหรี่ยงเมื่อประมาณ 80 ปีมาแล้ว ต่อมาชาวไทยภาคเหนืออพยพลงมาทางใต้เขตอำเภอแม่ระมาด อำเภอแม่สอด ในปัจจุบันบางส่วนก็ล่องเลยลงมาทางใต้จนถึงอำเภออุ้มผาง เมื่อมาเข้าก็กลายเป็นชุมชนใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ และเป็นเมืองชายแดนมีฐานะเป็นบ้านแม่กลองเก่าหมู่ที่ 4 ตำบลอุ้มผาง ได้มีสภาพเป็นอำเภอตามการปกครองในรูปของเทศาภิบาลเมื่อปี พ.ศ. 2441 เรียกว่า "อำเภอแม่กลอง" ขึ้นอยู่กับจังหวัดอุทัยธานี ครั้นปี พ.ศ. 2449 ได้โอนไปขึ้นอยู่กับจังหวัดกำแพงเพชรและเปลี่ยนชื่อเป็น "อำเภออุ้มผาง" จนถึงปี พ.ศ. 2469 ทางราชการได้ออกพระราชกฤษฎีกายุบอำเภอแม่กลองเป็นกิ่งอำเภออุ้มผางและให้ไปขึ้นกับอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ทั้งให้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปสร้างใหม่เป็นที่ว่าการกิ่งอำเภอที่บ้านอุ้มผาง หมู่ที่ 1 ตำบลอุ้มผางในปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อวันที่ 22 เดือนเมษายน พ.ศ. 2502 ทางราชการได้ออกพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภออุ้มผางเป็นอำเภออุ้มผางขึ้นกับจังหวัดตากเป็นต้นมาจนถึงทุกวันนี้ สำหรับชื่อ "อุ้มผาง" นั้นเข้าใจว่ามีที่มาดังนี้ ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2472 ซึ่งขณะนั้นขึ้นอยู่กับจังหวัดอุทัยธานี และถูกกำหนดเป็นด่านหน้าคอยตรวจตราชาวพม่าที่เดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรมีเจ้าหน้าที่ประจำคอยตรวจตราคนเข้าออกและตรวจค้นหนังสือเดินทางตั้งสำนักงาน (ด่าน) อยู่ที่หมู่บ้านกุยเคราะห์ ตำบลแม่กลอง (ปัจจุบันคือหมู่ที่ 5 ตำบลแม่จัน) และได้จัดตั้งที่พักพลตระเวนอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภออุ้มผาง ผู้ที่เดินทางมาจากพม่าจะเอาหนังสือเดินทางเก็บไว้ในกระบอกไม้ไผ่มีฝาปิดมิดชิด และจะเปิดกระบอกหนังสือเดินทางแสดงต่อนายด่านเมื่อผ่านด่านตรวจตรา การเปิดกระบอกเอาหนังสือเดินทางแสดงต่อเจ้าหน้าที่นั้น พวกกะเหรี่ยงเรียกว่า "อุมผะ" ซึ่งน่าจะเป็นที่มาของชื่อ "อุ้มผาง" ซึ่งเมื่อเรียกกันนานไปทำให้เพี้ยนไปดังกล่าว อำเภออุ้มผางจัดได้ว่าเป็นอำเภอที่ทุรกันดารจนแทบจะกล่าวได้ว่าที่สุดในประเทศก็ว่าได้และยังเคยมีปัญหาเรื่องผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ซึ่งกล่าวได้ว่ารุนแรงที่สุดในพื้นที่จังหวัดตาก ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพพื้นที่อันววยประโยชน์

ต่อการดำเนินงานของฝ่ายตรงข้ามมีเขตงานใหญ่ของฝ่ายตรงข้ามในพื้นที่ตำบลแม่ละมุ้งและตำบลแม่จัน ฝ่ายเราก็มีศูนย์อำนวยการและประสานงานรักษาความมั่นคงภายในอำเภออุ้มผางทำหน้าที่ปราบปราม จนปัจจุบันนี้ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หมดไปจากอำเภออุ้มผาง พื้นที่ที่เจ้าหน้าที่เคยเข้าไม่ได้ขณะนี้ก็สามารถเข้าได้แล้วด้วยความปลอดภัยเกือบจะร้อยละ 100 แต่อย่างไรก็ตามความกันดารนั้นยังคงสภาพเดิมอยู่ต่อไป แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 36 หมู่บ้าน 2 เทศบาล 4 องค์การบริหารส่วนตำบล และมีประชากรทั้งสิ้น 22,523 คน เป็นชาย 11,742 คน หญิง 10,781 คนมีพื้นที่ 4,325 ตร.กม.

แผนที่อำเภออุ้มผาง

ที่ตั้งอาณาเขต

อำเภออุ้มผาง ตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของต้นลำน้ำแม่กลองอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดตาก ห่างจากตัวจังหวัดตากประมาณ 249 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอพบพระ จังหวัดตาก

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอสังขละบุรี อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอคลองลาน อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร

อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์

อำเภออุ้มผางมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 4,325,383 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 2,703,362.5 ไร่ เป็นอำเภอที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและมีพรมแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์ ยาวประมาณ 180 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงมีป่าไม้หนาแน่นซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำแม่กลอง มีเทือกเขาดนงชัยกั้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์ มีพื้นที่เป็นภูเขาร้อยละ 97 มีพื้นที่ราบตามหุบเขาและลุ่มน้ำเพียงร้อยละ 3

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศในอำเภออุ้มผางมี 3 ฤดู เช่นเดียวกับสภาพอากาศทั่วไปในภาคเหนือ คือ ฤดูร้อน ฤดูฝนและฤดูหนาว เป็นอำเภอที่มีสภาพอากาศแตกต่างกันมากในแต่ละฤดู ดังนี้

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิสูงสุดตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2535 ถึงปัจจุบัน วัดได้ 37.2 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม อำเภออุ้มผางจัดว่าเป็นอำเภอที่มีฝนตกชุกอำเภอหนึ่งเพราะว่ามีภูเขาสูงและป่าไม้หนาแน่น

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุดตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2536 ถึงปัจจุบันวัดได้ 5.5 องศาเซลเซียส

ทรัพยากรธรรมชาติ

1. แหล่งน้ำ จากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูง ป่าไม้หนาทึบ ฝนตกชุกทำให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่จำนวนมาก ที่สำคัญได้แก่

1.1 ลำน้ำแม่กลอง มีต้นน้ำกำเนิดจากเทือกเขาสูงในตำบลโมโกร มีลำห้วยไหลมารวมกันหลายสายในเขตบ้านแม่กลองคี่ หมู่ที่ 3 ตำบลโมโกร ซึ่งเป็นต้นน้ำของลำน้ำแม่กลองไหลผ่านตำบลโมโกร ตำบลอุ้มผาง ไหลเข้าสู่ตำบลแม่ละมั่ง และตำบลแม่จัน เป็นเส้นแบ่งเขตตำบลดังกล่าวแล้วไปบรรจบกับลำน้ำแม่จันที่ปากห้วยแม่จัน รวมกันเป็นลำน้ำแม่กลองแล้วไหลลงไปทางทิศใต้เข้าสู่จังหวัดกาญจนบุรี เป็นแม่น้ำแควใหญ่

1.2 ลำน้ำแม่จัน มีต้นน้ำมาจากดอยผะวี ตำบลแม่จัน ซึ่งเป็นเทือกเขากั้นระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์ เป็นลำห้วยสายเล็ก ๆ ในเขตตำบลแม่จันไหลลงสู่ลำน้ำแม่จันทำให้มีปริมาณน้ำอยู่ตลอดปี แล้วไหลไปบรรจบกับลำน้ำแม่กลองที่ปากห้วยแม่จันรวมเป็นลำน้ำแม่กลอง

1.3 ห้วยอุ่มผาง มีต้นน้ำมาจากภูเขาทางทิศตะวันออกไหลลงสู่ลำน้ำแม่กลอง
 อำนวยประโยชน์ในด้านการเกษตร การอุปโภคบริโภคแก่ บ้านอุ่มผาง บ้านกิวห่างบ้านแปโตทะ
 และบ้านอุ่มผางคี

1.4 ห้วยยะแอะ เกิดจากลำห้วยยะไม้ และลำห้วยมอผาแร่ ไหลมารวมกันไหล
 ลงสู่ลำน้ำแม่กลอง หมู่บ้านที่ได้รับประโยชน์ในด้านการเกษตรมากที่สุดคือ บ้านแม่กลองใหม่
 ตำบลแม่กลอง

1.5 ห้วยหนองหลวง มีต้นน้ำมาจากน้ำต้น (น้ำที่ไหลออกมาจากผุดดินตาม
 ธรรมชาติ) ไหลผ่านบ้านหนองหลวงบ้านเซอทะ บ้านเดลลอคี ตำบลหนองหลวง ลงสู่ลำน้ำแม่กลอง

1.6 ห้วยแม่ละมุ้ง มีต้นน้ำอยู่บริเวณบ้านแม่ละมุ้งคี ตำบลแม่ละมุ้งไหลลงสู่
 ลำน้ำแม่กลอง

2. ป่าไม้อำเภออุ่มผางมีพื้นที่ทั้งหมด 2,703,362.5 ไร่ สภาพดินขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิ
 ประเทศ บริเวณที่เป็นเขาลักษณะดินจะเป็นดินหินสีแดงไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก ส่วนบริเวณที่
 ราบระหว่างภูเขาจะเป็นดินร่วนปนทรายและบริเวณลุ่มแม่น้ำจะเป็นดินปนทรายและดินร่วนด้วย
 อำเภออุ่มผางมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงจึงมีป่าไม้มากเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่ยังคงสภาพอยู่
 ประมาณ 1,914,594 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 70.8 ของพื้นที่อำเภออุ่มผาง ไม้ที่อยู่ในอำเภออุ่มผาง
 ได้แก่ ไม้สัก ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ประดู่ ไม้ตะแบก ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ฯลฯ

3. สัตว์ป่า สภาพป่าไม้ในอำเภออุ่มผาง เป็นป่าดงดิบหนาที่บึงทำให้สัตว์ป่าหลาย
 ชนิดอาศัยอยู่ สัตว์ป่าเหล่านี้ ได้แก่ ช้าง หมี เสือ กระตัง กุ้ง กวาง เลียงผา หมูป่า ไก่ป่า
 ไก่ฟ้า นกยูง ฯลฯ สัตว์ป่าเหล่านี้อาศัยอยู่ตามป่าที่ขั้วไปในทุกตำบล แต่มีมากในเขตตำบล
 แม่จันและตำบลแม่ละมุ้ง

4. แร่ธาตุ อำเภออุ่มผางมีแร่ที่สำคัญ ได้แก่ ดีบุก พลวง วุลแฟรม ลิกไนล์ เหล็ก
 แต่ยังไม่มีการสำรวจขุดขึ้นมาใช้อย่างจริงจัง

การคมนาคม

การคมนาคมติดต่อกับอำเภออุ่มผางในปัจจุบัน หากเริ่มต้นจากตัวเมืองจังหวัดตาก
 สามารถเดินทางไปยังอำเภออุ่มผางได้ โดยเดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 จนถึงทางแยก
 เลี้ยวขวาเข้าสู่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 105 ไปอำเภอแม่สอด ระยะทาง 84 กิโลเมตรถึงทาง
 แยกเข้าสู่ตัวเมืองอำเภอแม่สอด เลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1090 ไปจนถึง
 อำเภออุ่มผางระยะทาง 164 กิโลเมตร รวมระยะทางจากตัวเมืองจังหวัดตากถึงอำเภออุ่มผาง
 ประมาณ 260 กิโลเมตร จากอำเภอพบพระสามารถเดินทางไปยังอำเภออุ่มผางได้อีกเส้นทาง

หนึ่งเริ่มจากที่ว่า การอำเภอพบพระไปบ้านวาลี ผ่านเข้าไปในเขตแดนของประเทศสาธารณรัฐ สหภาพเมียนมาร์เข้าเขตแดนไทยอีกครั้งหนึ่งที่บ้านห้วยसान ตำบลหนองหลวง อำเภออุ้มผางและ เดินทางสู่ที่ว่า การอำเภออุ้มผาง รวมระยะทางประมาณ 67 กิโลเมตร แต่สภาพทางเป็นดินลูกรัง ใช้ได้เฉพาะฤดูแล้ง แต่ปัจจุบันไม่ได้เปิดใช้เส้นทางดังกล่าว เนื่องจากมีการสู้รบกันตามแนว ชายแดนสำหรับการเดินทางติดต่อระหว่างตำบลต่างๆ ในอำเภออุ้มผางสามารถเดินทางติดต่อกัน ได้โดยรถยนต์มีระยะทางจากอำเภอถึงตำบลต่างๆ ดังนี้

ตำบลอุ้มผาง เป็นที่ตั้งของอำเภอ

ตำบลแม่กลอง ระยะทาง 7 กิโลเมตร ติดต่อกันโดยใช้ทางหลวงจังหวัดใช้ได้ตลอดปี

ตำบลโมโกร ระยะทาง 14 กิโลเมตร ติดต่อกันได้โดยใช้ทางหลวงจังหวัดใช้ได้ตลอดปี

ตำบลหนองหลวง ระยะทาง 17 กิโลเมตร สภาพถนนเป็นทางลาดยางใช้ได้ตลอดปี

ตำบลแม่ละมุ้ง ระยะทาง 25 กิโลเมตร ติดต่อกันได้โดยใช้ทางหลวงจังหวัดใช้ได้ตลอดปี

ตำบลแม่จัน ระยะทาง 42 กิโลเมตร สภาพถนนเป็นทางลูกรังใช้ได้ตลอดปีถึง

กิโลเมตรที่ 23 บ้านเดลอคี เส้นทางต่อจากนั้นไปจะใช้ได้เฉพาะช่วงฤดูแล้ง

ประชากร

อำเภออุ้มผางเดิมเป็นที่อยู่ของชาวกะเหรี่ยงต่อมาในระยะหลังมีคนไทยมาจาก ภาคเหนืออพยพเข้ามาทำมาหากิน ปัจจุบันอำเภออุ้มผางมีประชากรทั้งสิ้น 24,870 คน มีจำนวนครัวเรือน 4,817 ครัวเรือน

1. จำนวนประชากรทั้งสิ้น รวม 24,870 คน
2. จำนวนประชากรชาย รวม 13,160 คน
3. จำนวนประชากรหญิง รวม 11,710 คน

การปกครอง

การปกครองส่วนภูมิภาค อำเภออุ้มผางแบ่งการปกครองเป็น 6 ตำบล 36 หมู่บ้าน ดังนี้

1. เทศบาลตำบลอุ้มผาง มี 6 หมู่บ้าน
2. ตำบลแม่กลอง มี 4 หมู่บ้าน
3. ตำบลแม่ละมุ้ง มี 4 หมู่บ้าน
4. ตำบลโมโกร มี 7 หมู่บ้าน
5. เทศบาลตำบลแม่จัน มี 12 หมู่บ้าน
6. ตำบลหนองหลวง มี 3 หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่น มีดังนี้

1. เทศบาลตำบล 2 แห่ง คือ เทศบาลตำบลอุ้มผางและเทศบาลตำบลแม่จัน
2. องค์การบริหารส่วนตำบล 3 แห่งคือ
 - 2.1 องค์การบริหารส่วนตำบลอุ้มผาง
 - 2.2 องค์การบริหารส่วนตำบลแม่กลอง
 - 2.3 องค์การบริหารส่วนตำบลโมโกร
 - 2.4 องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ละมุ้ง

ภาวะเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

สภาพทางเศรษฐกิจของอำเภออุ้มผางขึ้นอยู่กับภาคเกษตร เป็นการเพาะปลูกที่มุ่งเลี้ยงตนเองเป็นหลัก ใช้แรงงานภายในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ การติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจส่วนมากจะติดต่อกับอำเภอแม่สอด ซึ่งเป็นแหล่งสินค้าได้สะดวกที่สุด

1. พืชที่สำคัญ

พืชที่มีการเพาะปลูกที่สำคัญ ได้แก่ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วเขียว ถั่วเหลือง งา พืชผักสวนครัวและผลไม้ ไม้ยืนต้น มะม่วง นุ่น ส้ม ไม้ต่างๆ

2. การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ในอำเภออุ้มผาง เป็นการเลี้ยงสัตว์รายย่อยภายในครอบครัวยังไม่มีกิจการเลี้ยงสัตว์รายใหญ่หรือฟาร์มปศุสัตว์ สัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงกันตามบ้านทั่วๆ ไป ได้แก่ ช้าง โค กระบือ สุกร แพะ เป็ด ไก่ ห่าน สำหรับช้างมีมากในหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง

3. อุตสาหกรรมและหัตถกรรม

อำเภออุ้มผางยังไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจร้านค้าหรือบริการขนาดใหญ่ ถึงแม้จะมีวัดตุติบกก็ตามแต่ก็ไม่สามารถทำอุตสาหกรรมได้เพราะโครงสร้างพื้นฐานยังไม่เพียงพอ สำหรับงานหัตถกรรมนั้นไม่มีการทำเพื่อการค้ามีแต่ทำไว้เพื่อใช้เอง เช่น การทอผ้าของชาวกะเหรี่ยงซึ่งส่วนมากจะทอไว้ใช้ในครัวเรือน โดยซื้อด้ายและไหมจากตลาดในอำเภออุ้มผาง

4. สถาบันการเงินและแหล่งเงินทุน

อำเภออุ้มผางมีสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารออมสิน สาขาอุ้มผาง และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาอุ้มผาง

5. การสื่อสารของอำเภอ

5.1 ไปรษณีย์ มีที่ทำการไปรษณีย์อำเภอ 1 แห่งและที่ทำการไปรษณีย์อนุญาตเอกชน 8 แห่ง ให้บริการในด้านต่างๆ เช่น จำหน่ายดวงตราไปรษณียากร โทรเลข วิทยุ

5.2 โทรศัพท มีโทรศัพทสาธารณะใช้ติดตอภายในจังหวัด หรือนอกเขต จังหวัด จำนวน 23 แห่ง เปิดบริการตั้งแตเดือนเมษายน 2530 เป็นต้นมา สถานที่ราชการหรือตามบ้านของราษฎรก็มีโทรศัพทใช้กันประมาณ ร้อยละ 80

การศึกษาและศาสนา

1. การศึกษา

สภาพการศึกษาของอำเภออุ้มผางยังต้องการพัฒนาอีกมาก เพราะในปัจจุบันยังมีประชาชน เป็นจำนวนมากที่ขาดการศึกษา โดยเฉพาะในหมู่ชาวเขาที่อยู่ห่างไกลหุดและอ่านภาษาไทยไม่ค่อยได้ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะเข้าไปติดต่อทำความเข้าใจ ปัจจุบันอำเภออุ้มผางมีการให้การศึกษาในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1.1 มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตาก เขต 2 จำนวน 1 แห่ง

1.2 มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตาก เขต 2 จำนวน 14 แห่ง 1 สาขา

1.3 มีโรงเรียนโดยการดำเนินงานตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 5 แห่ง

1.4 มีห้องสมุดประชาชน จำนวน 1 แห่ง ดำเนินการโดยศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภออุ้มผาง

1.5 มีศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" จำนวน 16 แห่ง

1.6 มีศูนย์การเรียนชุมชน (ศรช.) จำนวน 16 แห่ง

1.7 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จำนวน 22 แห่ง

2. ศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่ในอำเภออุ้มผางนับถือศาสนาพุทธ มีชาวไทยภูเขาบางส่วนที่นับถือผีอยู่บ้าง โดยมีศาสนสถาน ดังนี้

2.1	วัด	จำนวน	6	วัด
	- วิสุคามสีมา	จำนวน	4	วัด
	- สำนักสงฆ์	จำนวน	2	วัด
2.2	ที่พักสงฆ์	จำนวน	14	แห่ง
2.3	สำนักฤาษี	จำนวน	1	แห่ง

วัฒนธรรมและประเพณี

อำเภออุ้มผางมีประชากรอพยพมาจากหลายท้องถิ่น จึงมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีหลายอย่างผสมผสานกัน นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากทางวัฒนธรรมจากสาธารณรัฐ สหภาพเมียนมาร์อีกด้วย ชาวไทยในอำเภออุ้มผางพูดภาษาพื้นเมืองภาคเหนือแต่สำเนียงแตกต่าง ไปจากแถบล้านนา

เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ ผู้ศึกษาได้กำหนดหัวข้อ ตามลำดับ ดังนี้

1.1 ความหมายของพิธีกรรม

นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของ พิธีกรรม ไว้หลายลักษณะ ดังนี้

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช (2545, หน้า 288) ให้ความหมายไว้ว่า พิธีกรรม หมายถึง วิธีการ หรือกลวิธีที่เกิดจากความเชื่อ อาจจะเป็นเรื่องภูตผี ศาสนา หรืออำนาจลึกลับทางธรรมชาติที่มี อิทธิพลเหนือมนุษย์สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งดีหรือเลวร้ายได้ จึงเกิดการทำพิธีต่างๆ เพื่อให้เกิด ความสบายใจ ความมั่นคงในชีวิตซึ่งพิธีกรรมแบ่งได้เป็น พิธีกรรมตามปฏิทิน พิธีกรรมในระยะ หัวเลี้ยวหัวต่อและพิธีกรรมการรักษาโรค เป็นต้น

เฉลิมรัฐ ขนอม (2544, หน้า 11) ให้ความหมายไว้ว่า พิธีกรรม หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติตามความเชื่ออย่างมีระเบียบพิธีและเป็นขั้นตอน โดยมีความมุ่งหมายให้บรรลุมรรลุมงคล ประสงค์ นำมาซึ่งความปรารถนาในสิ่งที่ต้องการ

ประมวล ดิคคินสัน (2521, หน้า 137) ให้ความหมายไว้ว่า พิธีกรรม หมายถึง การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนให้แก่เพื่อนมนุษย์และคนรุ่นต่อมาซึ่งมี จุดมุ่งหมายคือ เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ของตน

สุเมธ เมธาวิทยากุล (2532, หน้า 1) ให้ความหมายไว้ว่า พิธีกรรม หมายถึง การกระทำที่คนเราสมมุติขึ้นเป็นครั้งแรก มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่ง ความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป

สุรัชย์ ฉายศิริพันธ์ (2539, หน้า 14) ให้ความหมายของ พิธีกรรม หมายถึง การปฏิบัติ ตามความเชื่ออย่างมีขั้นตอนและมีระเบียบวิธี โดยมุ่งให้บรรลุมรรลุมงคลนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่ง ที่ต้องการ และผลจากความเชื่อที่มนุษย์เรียนรู้จากประสบการณ์จากผู้อื่นประกอบกับความคิดของ ตนเอง ทำให้เกิดการประกอบพิธีกรรมขึ้น

โดยสรุป พิธีกรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามความเชื่ออย่างมีลำดับขั้นตอน โดยมุ่งหมายให้ประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ตนหรือกลุ่มต้องการ

1.2 องค์ประกอบของพิธีกรรม

ไพรวลัย ขมภูพาน (2540, หน้า 123-124) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของพิธีกรรมว่า สามารถแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบดังนี้

1. บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรม
2. วัตถุประสงค์ของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม
3. วันและเวลาในการประกอบพิธีกรรม
4. สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม

สอดคล้องกับความคิดเห็นของ วิญญู ผลสวัสดิ์ (2536, หน้า 77) กล่าวถึงการประกอบพิธีกรรมว่าองค์ประกอบของพิธีกรรมที่สำคัญ มีดังนี้

1. บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรม
2. วัตถุประสงค์ของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม
3. สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม
4. วันและเวลาในการประกอบพิธีกรรม

ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงเลือกใช้หลักในการศึกษาองค์ประกอบของพิธีกรรมตามแนวทางของ วิญญู ผลสวัสดิ์ ซึ่งมี 4 ประการ ดังนี้

1. บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรม
2. วัตถุประสงค์ของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม
3. สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม
4. วันและเวลาในการประกอบพิธีกรรม

1.3 ประเภทของพิธีกรรม

กิ่งแก้ว อัดถาวร (2528, หน้า 1-30) ได้จำแนกพิธีกรรมของหมู่คณะเป็น 3 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมตามปฏิทิน เช่น พระราชพิธีสิบสองเดือนและยี่สิบสองของชาวอีสาน
2. พิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เช่น การตั้งครุฑ การคลอดบุตร การแต่งงาน
3. พิธีกรรมรักษาโรค เช่น การรักษาผู้ป่วยที่ถูกละกของเข้าร่างกาย

ปราณี วงษ์เทศ (2530, หน้า 242-252) ได้แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน ในสังคมเกษตรกรรมการทำมาหากินอันเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะมนุษย์ยังต้องพึ่งพาผลผลิตของธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติอันเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์

2. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต ในเวลาชั่วชีวิตของคนตั้งแต่เกิดไปจนกระทั่งตาย จะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตอยู่ตลอด เมื่อแรกเกิดมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดเพื่อให้แน่ใจว่าเด็กที่เกิดมานั้นจะมีชีวิตรอด พอเข้าสู่วัยหนุ่มสาวจะต้องเข้าสู่พิธีแต่งงาน และในที่สุดก็ถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตาย พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตนี้มีบทบาทสังคมในการย้ำความเป็นสมาชิกของกลุ่มญาติและรักษาความสัมพันธ์ของผู้คนในครัวเรือน

3. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน สังคมหรือประเทศ เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะมาร่วมงานได้ทั้งหมด เช่น พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมเนื่องในวันสงกรานต์

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2537, หน้า 7) ได้จำแนกประเภทของพิธีกรรมไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. พิธีกรรมเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี (Rites of Solidarity) ซึ่งสามารถจัดอยู่ในประเภทเดียวกันกับ พิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ อาทิเช่น การแห่นางแมว ทำบุญบังไฟ การแรกนา ทั้งหมดนี้เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อความอุดมสมบูรณ์ในชุมชนและมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน

2. พิธีกรรมการเปลี่ยนสถานภาพ (Rites of Passage) โดยเห็นว่าพิธีกรรมประเภทนี้จัดขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับธรรมชาติและอำนาจเหนือธรรมชาติ เกี่ยวข้องกับการเกิด แก่ เจ็บ ตายของมนุษย์ อาทิเช่น การสู่ขวัญ การรักษาพยาบาล การแต่งงาน พิธีศพ

1.4 พิธีกรรมของชาวกะเหรี่ยง

ชาวกะเหรี่ยงมีการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตมากมาย ซึ่งในการปฏิบัติในพิธีกรรมเหล่านี้ แฝงไปด้วยความเชื่อเรื่องผีหรือวิญญาณว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดอันตราย ไม่ว่าจะป็นต้นเหตุแห่งการเจ็บป่วยภัยอันตรายต่างๆ จึงต้องเซ่นไหว้เพื่อให้ผีหรือวิญญาณนั้นได้รับความพึงพอใจ ผีที่ชาวกะเหรี่ยงให้ความสำคัญมากคือ ผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าที่และผีที่สถิตอยู่ทั่วไป เช่น ลำห้วย ต้นไม้ ไร่นา ฯลฯ

ก. ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดแม่ฮ่องสอน

(<http://www.mhfdc.org/index.htm>) ให้ความเห็นว่า ความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงได้แผ่แทรกซึมและมีอิทธิพลมากต่อการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ดังนั้นชาวกะเหรี่ยงจึงให้ความสำคัญในทางศาสนามากนั้นคือการนับถือผีและพุทธรวมกัน ผีที่กะเหรี่ยงนับถือซึ่งมีความสำคัญ ได้แก่

ผีเจ้าที่และผีต่างๆ ที่สิงสถิตอยู่ตามป่า ภูเขา ลำห้วย ไนไร่ และในหมู่บ้าน ฯลฯ ผีที่ถือกันว่าเป็นผีร้ายนั้นเชื่อว่าเป็นผีที่จะทำให้ประสบภัยพิบัติทั้งปวง จึงต้องมีการเอาอกเอาใจด้วยการเซ่นสังเวยด้วยอาหารต่างๆ ซึ่งได้แก่ หมู ไก่ ฯลฯ นอกจากนี้มีความเชื่อในเรื่องผีต่างๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันต่อพวกเขาแล้ว ชาวกะเหรี่ยงยังเชื่อในเรื่องขวัญซึ่งมีประจำตัวของแต่ละคน กะเหรี่ยงเชื่อว่าในร่างกายของคนเรามีอยู่ทั้งหมด 33 ขวัญ ส่วนใหญ่ไม่สามารถนับได้หมดว่าขวัญอยู่ในส่วนไหนบ้างของร่างกาย เพียงแต่บอกได้ว่าอยู่ในส่วนสำคัญๆ ของร่างกาย เช่น ขวัญอยู่ที่ศีรษะ ขวัญสองขวัญที่โอบูห์ทั้งสองข้าง ขวัญจะละทิ้งหรือหายไปก็ต่อเมื่อคนๆ นั้นได้ตายไป นอกจากนั้นแล้วเชื่อกันว่าขวัญของตนที่จะหนีไปท่องเที่ยวตามความต้องการของมันเองและก็อาจจะถูกผีร้ายต่างๆ ทำร้ายหรือกักขังไว้ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นล้มป่วย การรักษาพยาบาลหรือวิธีที่จะช่วยเหลือคนเจ็บป่วยได้ก็คือ การล่อและเรียกขวัญให้กลับมาสู่บุคคลที่เจ็บป่วย พร้อมกับทำพิธีผูกข้อมือรับขวัญด้วยในสังคมของกะเหรี่ยงนั้นถือเป็นปกติธรรมดา เมื่อแต่ละวันในหมู่บ้านจะทำพิธีเลี้ยงผีและการเรียกขวัญของคนเจ็บป่วย

การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของชาวกะเหรี่ยงจึงแฝงไปด้วยความเชื่อในลักษณะต่างๆ ซึ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของชาวกะเหรี่ยงนั้นมีหลายพิธีกรรม

ข. ข้อมูลปกากะญอ (<http://www.pgazkoenyau.com>) กล่าวถึงพิธีกรรมของชาวกะเหรี่ยงไว้หลายพิธีกรรม ดังนี้

พิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งงาน (ตี เทาะ โค้ เบล)

เมื่อเป็นที่รับรู้แล้วว่าชายหญิงชอบพอกัน ทั้งสองฝ่ายก็จะมีกำหนดหมายวันเวลาทำพิธีแต่งงานกันในเวลานั้น (ประเพณีปกากะญอฝ่ายหญิงจะไปสู่ขอฝ่ายชาย) การหมั้น (เตอะ โหล) ฝ่ายชายก็ส่งเจ้าแก่ไปทำพิธีหมั้นหมายฝ่ายหญิงก่อนวันแต่งงาน ในพิธีฝ่ายหญิงจะฆ่าไก่หนึ่งคู่ ทำอาหารเพื่อเลี้ยงรับเจ้าแก่ฝ่ายชาย วันรุ่งขึ้นก็จะนัดหมายวันเวลาที่ฝ่ายชายและเพื่อนๆ จะมาหาฝ่ายหญิงเพื่อทำพิธีแต่งงานต่อไป หมูแรกทำพิธี (เทาะเตาะ) เทาะเตาะคือหมูตัวแรกที่ฆ่าในพิธีแต่งงาน เนื้อหมูตัวนี้จะเอาไว้เป็นเครื่องบูชาเพื่อขอเทพยตามาอวยพรเจ้าบ่าวเจ้าสาวและผู้มาร่วมงานทุกคน เมื่อถึงเวลาออกเดินทางไปสู่หมู่บ้านเจ้าสาว เจ้าแก่ฝ่ายเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวจะลงไปอยู่พร้อมกันที่พิงพักหน้าบ้านที่สร้างไว้ชั่วคราว เจ้าแก่จะทำพิธีรินหัวเกล้าและอธิษฐานขอพร หลังจากเสร็จพิธีก็จะออกเดินทางโดยมีเจ้าบ่าวและเพื่อนๆ ร่วมเดินทางอย่างพร้อมเพรียงกันเมื่อเดินทางมาถึงบ้านเจ้าสาว เจ้าแก่ฝ่ายเจ้าสาวและเพื่อนบ้านก็จะคอยต้อนรับและทำพิธีตีมหั้วเกล้า (เตะ ชิ โข) เสร็จพิธีตีมหั้วเกล้าก็จะขึ้นไปบ้านเจ้าสาว เพื่อพักผ่อนและมีการเลี้ยงสังสรรค์กันตีมหั้วพร้อมกับขับลำนำโต้ตอบกันระหว่างกลุ่มเจ้าแก่เพื่อนเจ้าบ่าวและกลุ่มเจ้าแก่เพื่อนเจ้าสาวและเวลาเดียวกันนี้ญาติพี่น้องเจ้าสาวก็จะฆ่าหมูทำอาหารสำหรับเลี้ยงแขกที่มางาน

ป.
BG
4055
271871
2552

14935031.

สำนักหอสมุด

29 ต.ค. 2552

เมื่อทำอาหารเสร็จแล้วเขาก็จะให้เถ้าแก่ทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาวทำพิธีถวายเป็นทานแด่เทพยดา เพื่อขอพร จากนั้นก็เรียกแขกทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อนเจ้าบ่าวที่มาจากแดนไกลมารับประทานอาหาร เสร็จแล้วก็เป็นเวลาส่วนตัวของแต่ละคนที่จะพักผ่อนนอนหลับหรือเยี่ยมเยียนเพื่อนบ้านอื่นๆ และขับลำนำโต้ตอบกัน ซึ่งบางคนบางหมู่บ้านก็จะเที่ยวขับลำนำตลอดทั้งคืน ใ้เริ่มต้นพิธีบ๊ะเกะ (ขอเก๊ะเก) ช่วงหนึ่งของพิธีแต่งงานจะมีการฆ่าไก่ 2 ตัวต้มให้สุกโดยไม่ปรุงอะไรลงไปทั้งสิ้น ผู้เฒ่าผู้แก่จะเลือกเด็กหญิงและเด็กชายฝ่ายละคน โดยที่เด็กทั้งสองคนต้องเป็นเด็กที่มีครอบครัวครบสมบูรณ์คือทั้งพ่อและแม่ยังมีชีวิตอยู่ เด็กทั้งสองคนนี้จะมึหน้าที่จัดคำข้าวและเนื้อไก่ 2 ตัวนั้นแล้วมอบให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวรับประทาน โดยเด็กหญิงจะจัดให้เจ้าสาวและเด็กชายจะจัดให้เจ้าบ่าว ฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาวก็จะให้สร้อยลูกปัดหนึ่งสายและเงินหนึ่งบาทแก่เด็กหญิงและชายตามลำดับเป็นการตอบแทนน้ำใจที่มาช่วยเหลือ ช้นหมาก (เกาะเนอ) ชนปกากะญอ มีวัฒนธรรมช้นหมากเป็นของผู้หญิงหรือผู้หญิงมีช้นหมาก ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายนำช้นหมากมาให้ ช้นหมากของชนปกากะญอประกอบด้วยผ้าช้นทอ 1 ผืน เสื้อทอผู้ชาย 1 ตัวผ้าโพกศีรษะ 1 ผืน เสียม 1 ด้าม เสื้อแม่บ้าน (เซ โหม่ ชู) 1 ตัว และเกลือ 1 ห่อ แต่ผู้หญิงบางคนอาจจะมีช้นหมากมากกว่านี้ก็ได้ ในวันที่เจ้าบ่าวและเพื่อนๆ เดินทางมาที่บ้านเจ้าสาวนั้นจะมีแม่บ้านคนหนึ่งถือช้นหมากมาด้วย แม่บ้านคนนี้ต้องเป็นแม่บ้านที่มีครอบครัวที่สมบูรณ์คือสามียังมีชีวิตอยู่ วันรุ่งขึ้นก็จะมีการทำพิธีขอช้นหมาก การทำพิธีจะทำโดยเถ้าแก่ฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ขอ ส่วนฝ่ายชายจะเป็นผู้ให้ โดยที่การขอจะต้องขอด้วยการขับลำนำโต้ตอบกันทั้งสิ้น การทำพิธีขอช้นหมากใช้เวลาเพราะต้องขับลำนำผ่านช้นตอน และมีลีลาของการอ้ออึงเบี่ยงบ่ายเป็นพิธี ใ้ขอพระระหว่างเดินทางกลับ (ขอใจล่อ) การเดินทางกลับของเถ้าแก่และเพื่อนเจ้าบ่าว ฝ่ายหญิงจะฆ่าไก่ 2 ตัว ต้มให้สุกแล้วห่อให้เพื่อนเจ้าบ่าวนำกลับไปด้วย เพื่อเป็นอาหารระหว่างเดินทาง เมื่อถึงเวลาอาหารก่อนรับประทานอาหารเถ้าแก่จะทำพิธีถวายเป็นทานแด่เทพยดาเพื่ออวยพรผู้ร่วมเดินทางให้ได้รับความปลอดภัยจากภยันตรายทั้งหลายและกลับถึงบ้านด้วยความสวัสดิภาพ พอกลับถึงบ้านแล้วทุกคนก็จะมารวมกันที่เพิงพักหน้าบ้านเจ้าบ่าวก่อนที่จะแยกย้ายกันกลับบ้านของตนและที่เพิงพักนี้เถ้าแก่ก็จะทำพิธีตีหมหัวเกล้าอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งสุดท้าย วันรุ่งขึ้นเพื่อนบ้านทุกคนจะหยุดงาน ซึ่งถือเป็นข้อห้าม เรียกข้อห้ามนี้ว่า "ดี เทาะ ไค้ เบล" แปลว่า "ข้อห้ามหัวหมู"

พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย

ในหมู่บ้านหากผู้หนึ่งเสียชีวิตลง เพื่อนบ้านทุกคนจะหยุดงานเพราะถือเป็นข้อห้ามซึ่งเรียกว่า "ดี ปกา สะ ลอ หม่า" หมายความว่า ข้อห้ามสำหรับวิญญาณที่หลุดหายไป แม้แต่คำข้าวซึ่งปกติจะทำกันทุกวันเช้าและเย็นก็จะงดทำทั้งสิ้น ช้นแรกญาติพี่น้องก็จะอาบน้ำศพ นำเสื้อผ้าใหม่ๆ มาสวมใส่ให้เสร็จแล้วก็จะห่อศพด้วยเสื่อตีข้าว การเตรียมสัมภาระให้ศพ หลังจากห่อศพ

แล้วจะหาไม้ไผ่ท่อนหนึ่งยาวประมาณ 5 ศอก ผ่าออกเป็น 4 ซีกเท่าๆ กันครึ่งท่อนแล้วง่ามลงบนศพเพื่อยึดศพให้มัน เรียกว่าไม้ไผ่ท่อนนี้ว่า “ไม้ง่ามศพ” จากนั้นจะนำเสื้อผ้าของศพที่ญาติพี่น้องมอบให้แขวนไว้ที่ปลายท่อนไม้ไผ่ เสื้อผ้าและข้าวของศพนี้เรียกว่า “ตา ซี อะ จักอ” มีความหมายว่า “สัมภาระศพ” เป้าหมายการเตรียมสัมภาระของศพเพื่อทำความร่มรื่นอยู่เย็นเป็นสุข ให้ผู้ตายได้ใช้ขณะเดินทางกลับไปยังโลกหน้า

พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ (ถ่อ เดอะ ซอ)

การทำพิธีขึ้นบ้านใหม่เจ้าของบ้านต้องเตรียมเหล้า 1 คู่ และไก่ 1 คู่ (หรือหมู 1 ตัว) และเชิญผู้อาวุโสคนใดคนหนึ่ง ในหมู่บ้านมาทำพิธีเรียกขวัญเจ้าของบ้าน เสร็จพิธีเรียกขวัญก็จะฆ่าไก่หรือหมูทำอาหาร จากนั้นก็จะเรียกญาติพี่น้องทุกคนมาที่บ้านมาผูกข้อมือเรียกขวัญเจ้าของบ้าน การผูกข้อมือเรียกขวัญนี้จะมีการอวยพรให้ครอบครัวเจ้าของบ้านมีความสุขในชีวิตที่จะอยู่อาศัยบ้านใหม่หลังนี้ จากนั้นก็จะร่วมรับประทานอาหาร

พิธีกรรมการผูกขวัญ (เกี จือ)

การผูกขวัญนี้ในพิธีจะใช้หมูหรือไก่ก็ได้ พ่อแม่จะเรียกบุตรหลานทุกคนทั้งยังโสดและแต่งงานแล้ว หากแต่งงานแล้วที่เป็นผู้หญิงก็จะเรียกมาพร้อมกับลูกทุกคน หากเป็นผู้ชายก็จะมาตัวคนเดียวเท่านั้นห้ามพาลูกมาด้วย จากนั้นก็จะผูกขวัญให้และอวยพรให้อยู่ดีมีสุขพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวงและชั้นสุดท้ายก็จะคว่ำข้าวเปลือกแล้วไปโปรยลงใต้ต้นไม้ต้นใดต้นหนึ่ง

พิธีกรรมการผูกข้อมือเรียกขวัญขึ้นปีใหม่ (เกี จือ นี ซอ โค)

ราวต้นเดือนมกราคม ผู้นำหมู่บ้านหรือฮีโร่จะแจ้งให้ลูกบ้านทราบว่าจะถึงเวลาที่จะต้องทำพิธีขึ้นปีใหม่แล้ว ลูกบ้านทุกคนจะด้อมเหล้าสำหรับทำพิธี ก่อนทำพิธีหนึ่งวันชาวบ้านจะทำขนมและของคบเคี้ยวซึ่งประกอบด้วย ข้าวปึก (ข้าวเหนียวตำคูลูก) ข้าวต้มและข้าวหลามเพื่อเป็นของถวายแต่เทพเจ้าและเป็นอาหาร กินเล่นในวันทำพิธีขึ้นปีใหม่นี้ วันรุ่งขึ้นทุกคนจะผูกข้อมือเรียกขวัญและวันนั้นจะไม่มีผู้ใดออกนอกบ้าน ทุกคนต้องอยู่ร่วมงานปีใหม่ถือเป็นวันพักผ่อนประจำปี หลังจากพิธีผูกขวัญของแต่ละครอบครัวและรับประทานอาหารเสร็จแล้ว ผู้นำหมู่บ้านก็จะออกตระเวนไปตามบ้านของลูกบ้านแต่ละครอบครัวเพื่อทำพิธีรับขวัญเพื่ออธิษฐานและอวยพรให้ครอบครัวทุกคนมีความสุขความเจริญ พิธีกรรมวันขึ้นปีใหม่นี้เรียกว่า “เกี จือ นี ซอ โค”

พิธีกรรมการสืบชะตาหมู่บ้าน (ตา หลือ หี)

พิธีเลี้ยงหมู่บ้านเป็นหน้าที่ของผู้นำหมู่บ้านที่เรียกว่า “ฮี โซ” หากต้องทำพิธีเลี้ยงหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้านต้องแจ้งให้ลูกบ้านทราบ ลูกบ้านครอบครัวหนึ่งต้องนำข้าวสารหน่อยหนึ่งและไก่ 1 ตัวนำไปให้ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อเป็นเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีผู้ที่ร่วมพิธีกรรมนี้ได้คือผู้ชายเท่านั้น เมื่อถึงสถานที่ประกอบพิธีก็จะสร้างหอเซ่นไหว้แล้วผู้นำหมู่บ้านจะอธิษฐานภาวนาขอพรจากเทพยดา

จากนั้นก็บอกให้ลูกบ้านฆ่าไก่ที่เป็นเครื่องเซ่นไหว้เพื่อทำอาหาร เมื่อทำอาหารเสร็จแล้วจะนำอวัยวะส่วนต่างๆ ทุกส่วน ส่วนละหนอยหนึ่งมาทำเป็นเครื่องเซ่นไหว้ผู้นำหมู่บ้านจะนำเครื่องเซ่นไหว้ไปไว้บนหอนเซ่นไหว้แล้วยกมือไหว้อธิษฐานภาวนาอีกครั้งหนึ่ง ส่วนลูกบ้านทุกคนที่มาร่วมงานจะยกมือไหว้ตามด้วย หลังจากอธิษฐานภาวนาก็จะทำพิธีเสี่ยงทายดูว่า ณ เวลาคือเป็นฤกษ์งามยามดีที่จะรับประทานแล้วหรือยัง หากฤกษ์งามยามดีแล้วก็จะร่วมรับประทานอาหาร แต่ก่อนรับประทานอาหารแล้วผู้นำหมู่บ้านจะทำพิธีรินหัวเกล้า (เกล้าขวดแรก) จากนั้นแล้วก็จะร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วผู้นำหมู่บ้านจะทำพิธีรินก้นเกล้า (เกล้าขวดสุดท้าย) ทุกคนจะต้องช่วยกันดื่มก้นเกล้าจนหมดก็เป็นอันว่าเสร็จพิธี และทุกคนจะแยกย้ายกันกลับบ้านได้

พิธีกรรมการขอขมา (ตำ มา เง)

พิธีขอขมาเป็นบทบาทพิธีของผู้นำหมู่บ้าน เช่น หากเกิดกรณีหนุ่มสาวผิดประเวณีก็จะต้องให้ผู้นำหมู่บ้านทำพิธีขอขมาตามกฎหมายประเพณีของหมู่บ้าน คู่หนุ่มสาวจะต้องไปที่เชิงบันไดของผู้นำหมู่บ้านและขอผู้นำหมู่บ้านทำพิธีขอขมาให้ที่นั่น ฝ่ายหญิงจะต้องดื่มเกล้าและดืมปอย ฝ่ายชายต้องหาซื้อหมูหรือวัวหรือควาย 1 ตัว (แล้วแต่ข้อกำหนดของหมู่บ้าน) แล้วนำไปรวมกันที่เชิงบันไดผู้นำหมู่บ้านที่เชิงบันไดนี้จะต้องขุดหลุมไว้หนึ่งหลุม ข้างในหลุมจะปูด้วยใบตอง ผู้นำหมู่บ้านจะนำข้าวสุกวางลงในหลุมพร้อมกับรินเกล้าลงไป จากนั้นผู้หญิงจะจับขามุสส่วนผู้ชายจะเขี่ยคอและเทเลือดลงในหลุม ในขณะเดียวกันนั้นผู้นำหมู่บ้านจะอธิษฐานภาวนาขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้กับทั้งสองด้วย

ค. จักรพันธ์ เพ็ชรพนัสลัก (2543, หน้า 117) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในพิธีกรรมของชุมชนกะเหรี่ยง ผลการศึกษารูปแบบวิธีการและเนื้อหาสาระในพิธีกรรม มีดังนี้ พิธีกรรมตามวงจรชีวิต ในส่วนที่มีการคงอยู่ได้แก่สาระของพิธีกรรมการเกิด พิธีกรรมการแต่งงาน พิธีกรรมฉาปนกิจศพ ทั้งนี้เพื่อสืบสานวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน พึ่งพาธรรมชาติตลอดถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข พิธีกรรมหลักในรอบปีการผลิต เป็นพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับระบบการผลิตยังชีพตามปฏิทินของเดือนในรอบปี ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่จนถึงการเกี่ยวขึ้นยุ้งฉาง สาระสำคัญเพื่อสร้างขวัญ ความมั่นใจ ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง บันดาลผลให้พืชพันธุ์เพียงพอต่อการบริโภคและสุดท้าย พิธีกรรมตามโอกาส ส่วนใหญ่ยังคงไว้ทั้งรูปแบบและสาระ เช่น พิธีเสี่ยงทายด้วยกระดูกไก่ ไผ่ไม้และข้าวสาร ซึ่งเป็นความเชื่อศรัทธาในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

ง. จักรวรรค์ คล้ายโตนด (2550, หน้า 74) ได้กล่าวถึง ความเชื่อและประเพณีต่างๆ ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงว่าล้วนแล้วแต่มีขึ้นเป็นพิธีกรรมขอขมาหรือระลึกถึงบุญคุณของธรรมชาติที่ให้อาหาร ให้อาศัย ให้ที่พักพิง โดยมาจากความเชื่อทุกสิ่งในธรรมชาติเทพยดาเป็นเจ้าของหรือเป็นสิ่ง ที่เทพยดาได้สร้างมาให้ ดังนั้นจึงเกิดเป็นพิธีกรรม ประเพณีต่างๆ เช่น

การผูกขวัญควาย (กี ปนา จือ) หลังจากเสร็จจากการทำนาแล้วจะมีพิธีผูกขวัญควาย เพราะว่าได้ใช้ควายไถนาเป็นเวลานาน ทำให้ควายเหน็ดเหนื่อย เป็นการขอบคุณและขอขมาลาโทษต่อควาย พิธีกรรมจะกระทำกันดังนี้ นำไก่หนึ่งคู่ เหล้าสองขวด ไบกล้วย ไบอ้อยหนึ่งคู่ไปวางไว้หน้าควายและสวมเขาไว้พร้อมกับนำข้าวห่อที่ผสมเนื้อไก่ให้ควายกิน

การผูกขวัญช้าง ช้างเป็นสัตว์ใหญ่ ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงถือว่าเป็นเหมือนพ่อแม่มีการใช้งานเหมือนกับคนเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงมีพิธีผูกขวัญเพื่อขอบคุณและขอขมาลาโทษ พิธีกรรมมีดังนี้ นำไก่หรือหมูมาทำอาหารต้มส้มป่อยดำหัวช้าง นำกล้วยและอ้อยมาให้กินพร้อมกับอธิษฐานภาวนาขอให้ช้างมีสุขภาพอนามัยแข็งแรงตลอดไป

จ. ทิววรรณ คำมา (2546, หน้า 168) ได้ศึกษาการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีของกะเหรี่ยงคริสต์ ผลการศึกษาด้านการรักษาพยาบาลพบว่า ผีมีอำนาจที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยโดยหาสาเหตุของการเจ็บป่วยไม่ได้ เมื่อปกากะญอคริสต์บ้านแม่หงานหลวงไม่สามารถหาสาเหตุของการเจ็บป่วยนั้นได้ ปกากะญอคริสต์จะใช้วิธีการเสี่ยงทายเพื่อหาสาเหตุของการไม่สบาย การเสี่ยงทายนี้ส่วนใหญ่จะให้หมอดีหรือคนที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องการรักษาพยาบาลแบบผีเป็นผู้เสี่ยงทาย และหมอดีจะทำการเลี้ยงผีชนิดต่างๆ ตามผลของการเสี่ยงทายดังกล่าว การรักษาอาการเจ็บป่วยที่ถูกผีต่างๆ ทำร้ายรักษาได้ด้วยวิธีการเลี้ยงผี การเลี้ยงผีเป็นการขอขมาต่อผีที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วย จากการที่ผู้ป่วยไปละเมิดผีทั้งที่ได้ตั้งใจและไม่ตั้งใจ

การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงดังที่กล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่าความเชื่อปรากฏในวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงตั้งแต่การเกิด การดำรงชีวิตและการตาย โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับชาติภพคือเชื่อว่าชาติภพนั้นมี 2 ภพ คือโลกมนุษย์และโลกแห่งความตายการเวียนว่ายตายเกิด เมื่อตายจากภพนี้ก็ต้องไปเริ่มต้นชีวิตอีกภพหนึ่ง ดังที่ เปรมพร ชันติแก้ว (2544, หน้า 41-42) ให้ความเห็นว่า ความเชื่อดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าจักรวาลนั้นมี 2 ภพ คือโลกมนุษย์ "ดู เล่อ ไช่" และโลกแห่งความตายที่เรียกว่า "ป्ली ปู" เมื่อเรามีชีวิตสิ้นสุดในภพใดก็จะมี การเริ่มต้นในอีกภพหนึ่งมีลักษณะของการเวียนว่ายตายเกิด เมื่อหมดอายุขัยในโลกความตายก็จะมาเกิดในโลกมนุษย์ทุกคนที่ไปเกิดในโลกมนุษย์นั้นจะต้องไปบอก "หมื่อ คา เซล่อ" หรือ "เทพแห่งการเกิด" ทราบ (คือเทพเจ้าผู้หญิงซึ่งสิงสถิตบนต้นไม้ขนาดใหญ่) เพื่อที่จะส่งบุคคลนั้นมาเกิดยังโลกมนุษย์ พร้อมกับแจ้งความต้องการว่าตนเองต้องการมีชีวิตอย่างไร จะทำมาหากินอะไรและจะอยู่นานเท่าไร เทพแห่งการเกิดจะบันทึกเอาไว้และลิขิตชีวิตนั้นตามที่เขาต้องการซึ่งชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าการกำหนดโชคชะตาของตนเองไว้ก่อนที่จะมาเกิดนี้ว่า "แฮ เส่ ปะ แว"

จากความเชื่อของชาวอะเทรียงว่าชีวิตหลังจากตายไปแล้ว วิญญาณจะต้องไปเกิดในชาติภพใหม่ ขวัญนั้นจะออกไปจากร่างกายและไปอยู่ในอีกโลกหนึ่งคือโลกแห่งความตายหรือ "ปลิ ปู" ซึ่งมีสิ่งต่างๆ เหมือนในโลกมนุษย์หรือ "ดู เล่อ โซ" ในพิธีศพผู้ประกอบพิธีจะรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นของผู้ตายฝังหรือเผารวมไปในศพ ในเวลากลางคืนจะมีการขับลำนำหรือการจ้อย ส่วนในงานศพเรียกว่า ทาปรีอ โดยการขับลำนำนี้มีจุดประสงค์ เพื่อชี้ทางให้ผู้ตายไปสู่สถานที่แห่งความสุขในชั้นสวรรค์ พิธีศพจึงถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของชาวอะเทรียง เมื่อมีการจัดพิธีศพชาวอะเทรียงจะให้ร่วมมือเป็นอย่างดีเพราะถือว่าคนเราเกิดและตายเพียงครั้งเดียว การได้ช่วยงานศพนั้นเป็นการสร้างบุญกุศลแก่ตน มีการละเล่นต่างๆ ดังที่ ขวัญชีวิตัน บัวแดง (2546, หน้า 164-165) กล่าวว่า ตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน กลุ่มชายหนุ่มหญิงสาวภายในชุมชนและต่างหมู่บ้านจะมารวมร้องเพลงพื้นบ้านเพื่อเป็นการไว้อาลัยแก่ผู้ตายอีกทั้งจะมีการละเล่นคล้ายหมากรุก โดยจะนำกระดิ่งไม้ไผ่มาวาดเป็นตาราง เรียกว่า "ตา ลือ เค เตาะ ซอ" เป็นการต่อสู้ระหว่างไก่กับราชสีห์ โดยสมมติว่าไก่เปรียบเสมือนผู้ตายและราชสีห์เปรียบเสมือนเจ้าแห่งความตาย ในระหว่างเดินทางผู้ตายจะพบอุปสรรคมากมาย หากไก่ทั้ง 12 ตัวสามารถเอาชนะราชสีห์ 4 ตัวได้ก็จะชี้ให้เห็นว่าผู้ตายสามารถเอาตัวรอดปลอดภัยกลับไปถึงบ้านของตนในปรภพได้ และมีการร้องเพลงพร้อมการละเล่นอีกแบบคือ "ถ่อ เส่ ซา" หมายถึง การเก็บผลไม้ โดยร้องเพลงหนึ่งบทก็ขยับขึ้นต้นไม้ 1 ชั้น ร้องจนกระทั่งขึ้นต้นไม้เก็บผลไม้ไม่ได้และนำลงมาทานบริเวณโคนต้นไม้ นับเป็นการสมมติว่าผู้ตายต้องเก็บผลไม้ทานในขณะที่เดินทาง อีกพิธีกรรมหนึ่งที่จัดขึ้นในพิธีศพคือ พิธีกรรมการชี้ทิศทางให้แก่วิญญาณผู้ตาย เพื่อเดินทางกลับไปยังหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเองในโลกแห่งความตาย ในพิธีนี้จะมีการชี้ทิศในทางตรงกันข้ามกับทิศในโลกมนุษย์ โดยในตอนเย็นผู้ชายที่แต่งงานแล้วจะมายืนด้านศีรษะของศพและจุดเทียนเพื่อบอกทาง จากนั้นก็จะร้องเพลงทาไปพร้อมกับเดินวนรอบศพ ชายหนุ่มอื่นๆ จะเดินตามและร้องเพลงทาทตาม เมื่อจบเพลงแรกแล้วหนุ่มสาวที่ยังไม่แต่งงานจะเดินวนรอบศพและร้องเพลงไปตลอดคืน เพื่อให้วิญญาณผู้ตายได้เย็นและเพลิดเพลินในขณะที่เดินทางสู่ปรโลก

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พิธีกรรมที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวอะเทรียงมีอยู่ 3 พิธีกรรม ได้แก่ พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงานและการตาย เพราะชาวอะเทรียงถือว่าชีวิตของคนเรานั้นเกิด แต่งงานและตายเพียงครั้งเดียว ชาวอะเทรียงจึงให้ความสำคัญในพิธีกรรมดังกล่าวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพิธีกรรมการขับลำนำซึ่งเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายหรือการสิ้นสุดของชีวิต ด้วยความเชื่อของว่าเมื่อคนเราตายไปจากภพนี้แล้วจะมีการเริ่มต้นในอีกภพหนึ่ง มีลักษณะของการเวียนว่ายตายเกิด ชาวอะเทรียงจึงประกอบพิธีกรรมการขับลำนำ เพื่อชี้ทิศทาง

และส่งวิญญาณผู้ตายไปสู่ภพหน้า ในพิธีกรรมก็จะมีการจัดสัมภาระของศพ ของใช้ที่จำเป็นและ การละเล่นต่างๆ เพื่ออุทิศให้กับดวงวิญญาณ ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงที่มีการปฏิบัติ สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

1.5 ความหมายของความเชื่อ

นักวิชาการได้ให้ความหมาย “ความเชื่อ” ไว้หลายลักษณะ ดังนี้

จันทร์ศรี นิตยฤกษ์ (2537, หน้า 111) ได้กล่าวถึงความหมายของความเชื่อไว้ใน หนังสือความรู้เรื่องคติชนวิทยาว่า

“ความเชื่อ หมายความว่า เห็นจริงด้วย นับถือ มั่นใจ อาจจะด้วยความรู้สึกหรือการ ไตร่ตรองด้วยเหตุผลก็ตาม เมื่อเกิดความเชื่อแล้วก็มักมีการแสดงออกทั้งทางกาย คือการปฏิบัติ และทางวาจา เช่น ตักเตือนสั่งสอนหรือแจ้งให้ผู้อื่นทราบ ความเชื่อของบุคคลกลุ่มโดยอ้อมมี ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับประเพณี สุภาพศติ คำพังเพย ตลอดจนคติชนแขนงอื่นๆ เป็นต้น”

ชัยยุทธ สมประดี (2546, หน้า 14) ได้ให้ความหมายว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับ นับถือหรือยึดมั่นในสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติว่ามีอยู่จริง และสามารถที่จะบันดาลให้เกิดผลหรือ ผลร้ายต่อมนุษย์ได้ แม้ว่าสิ่งนั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ แต่ก็เป็นที่ยอมรับนับถือกันในกลุ่มชนและ ร่วมกันปฏิบัติตามความเชื่อนั้นๆ สืบต่อกันมา

ทัศนีย์ ทานตวนิช (2523, หน้า 224) ได้กล่าวถึงความเชื่อ สรุปได้ว่า ความเชื่อคือ การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตาม ว่าเป็นความจริงหรือมี อยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์ สิ่งนั้นได้ให้เห็นจริงก็ได้

ธวัช ปุณโณทก (2530, หน้า 350) ได้กล่าวไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับ อันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์ หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ว่าเป็นความจริงแต่มนุษย์ ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว

ประชิด สกณะพัฒน์ (2546, หน้า 42) ได้ให้ความหมายว่า ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อกันมาและมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของ บุคคลหรือกลุ่มชนโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ของแต่ละท้องถิ่น

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2518, หน้า 54-72) ได้ให้ความหมายว่า ความเชื่อคือสิ่งที่มนุษย์ค่อยๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจโลกมาจำนวนหลายพันปีและเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับที่จะทำให้มนุษย์ได้รับผลดีผลร้าย เมื่อมนุษย์กลัวอำนาจของสิ่งลึกลับนั้นก็กระทำการต่างๆ เพื่อมิให้ถูกลงโทษและให้อำนาจลึกลับนั้นพึงพอใจ ต่อมาจึงได้มีพิธีต่างๆ เพื่อบูชา เช่น บวงสรวงพระผู้เป็นเจ้าเพราะเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นต้องมีผู้บันดาลให้เป็น มนุษย์จึงตั้งเทพเจ้าประจำสิ่งนั้นๆ ขึ้น

สุรชัย ฉายศิริพันธ์ (2539, หน้า 13) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่จริงและมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายได้แม้สิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่ก็เป็นที่ยอมรับนับถือกันและปฏิบัติตามสืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชน

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว ผู้ศึกษาค้นคว้าสรุปความหมายของความเชื่อได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความเชื่อในพิธีกรรมการขับไล่ผีซึ่งเป็นการยอมรับและแสดงออกถึงความศรัทธา โดยไม่ต้องการเหตุผลว่าสิ่งที่เชื่อนั้นมีหลักฐานพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงหรือไม่

1.6 ประเภทของความเชื่อ

นักวิชาการได้จำแนกประเภทความเชื่อไว้หลายลักษณะ ดังนี้

บุปผา ทวีสุข (2526, หน้า 159-168) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อไว้ 15 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด การตาย
2. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง
3. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน การทำนายฝัน
4. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ฤกษ์ ยาม
5. ความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนต์คาถา
6. การดูลักษณะดี ชั่วของคน สัตว์ต่างๆ
7. สิ่งศักดิ์สิทธิ์
8. เคล็ดและการแก้เคล็ดต่างๆ
9. มงคลและอัปมงคล
10. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับ
11. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
12. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน
13. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาติใหม่ ภพใหม่
14. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ

15. ความเชื่อเรื่องอื่นๆ

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546, หน้า 43) ได้จำแนกประเภทความเชื่อตามหลักเหตุผล เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อที่มีเหตุผล
2. ความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล

นอกจากนี้ ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ ยังจำแนกประเภทความเชื่อจากจำนวนบุคคลโดยแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ความเชื่อส่วนบุคคล
2. ความเชื่อของกลุ่มชน

ผาสุก มุทฺธเมธา (2540, หน้า 28 – 29) ได้จำแนกประเภทของความเชื่อไว้ 8 ประเภท ดังนี้

1. เชื่อเรื่องธรรมชาติ
2. เชื่อเรื่องความเป็นความตาย
3. เชื่อเรื่องการทำนาย ทายทัก ฤกษ์ ยาม
4. เชื่อเรื่องคาถา เครื่องราง เวทมนต์ไสยศาสตร์
5. เชื่อเรื่องการกสิกรรม
6. ความเชื่อเรื่องครอบครัว
7. ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน
8. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2518, หน้า 189-190) ได้จัดแบ่งความเชื่อของชาวไทยภาคใต้ เป็นหมวดใหญ่ๆ 15 หมวด ดังนี้

1. การเกิด การตาย
2. โชคร้าย โชคดี ลางบอกเหตุร้าย เหตุดี
3. ความฝันและการทำนายฝัน
4. ฤกษ์-ยาม
5. เวทมนต์คาถา เครื่องรางของขลัง เสน่ห์ และไสยศาสตร์อื่นๆ
6. การดูลักษณะดี-ชั่วของคน สัตว์ต่างๆ
7. สิ่งศักดิ์สิทธิ์
8. เคล็ดและการเคล็ดต่างๆ

9. มงคลและอัมมงคล
10. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับ
11. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
12. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน
13. ความเชื่อนรก สวรรค์ ชาติ ภพใหม่
14. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ
15. เบ็ดเตล็ด

เสนาหา บุญยรักษ์ (2527, หน้า 226 – 227) ได้จำแนกประเภทความเชื่อออกเป็น 11 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อบุคคล
2. ความเชื่อสิ่งแวดล้อม
3. ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์
4. ความเชื่อเรื่องเพศ
5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ
6. ความเชื่อเรื่อง ฤกษ์ ยาม โชคเคราะห์
7. ความเชื่อเรื่องความฝัน
8. ความเชื่อเรื่องเรื่องราวของขลัง ไสยศาสตร์
9. ความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ
10. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์
11. ความเชื่อเรื่องหมอดู โหราศาสตร์

เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2530, หน้า 73) ได้จำแนกประเภทความเชื่อออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อทั่วไป หรือความเชื่อเรื่องธรรมดา
2. ความเชื่อที่แฝงด้วยความกลัวหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์

ความเชื่อทั้ง 2 ประเภทนี้สามารถแบ่งได้เป็น 12 กลุ่ม ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
2. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน
3. ความเชื่อโชคลาง
4. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ ยาม นิमित ฝัน

5. ความเชื่อทางไสยศาสตร์
6. ความเชื่อลักษณะของคนและสัตว์
7. ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา
8. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ
9. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี
10. ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด
11. ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาตិ ภพ
12. ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ จะเห็นได้ว่านักวิชาการได้จำแนกประเภทของความเชื่อออกเป็นหลายประเภทและในพิธีกรรมการขับไล่ของชาวกะเหรี่ยงบ้านยะมะคีก็มีความเชื่อที่ปรากฏในลักษณะที่ประสมประสานกันหลายประเภท โดยเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับการเกิดการตาย ความเชื่อเรื่องดวงวิญญาณที่เดินทางไปสู่นรกสวรรค์ ชาตภพกำเนิดของมนุษย์ ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม โชคเคราะห์หุ้ลข ซึ่งเป็นความเชื่อส่วนบุคคลที่เป็นผลให้เกิดการประกอบพิธีกรรมการขับไล่ขึ้นและมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา จนเกิดเป็นความเชื่อของกลุ่มชนในสังคมกะเหรี่ยง สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับการดำรงชีวิต

ความเชื่อของมนุษย์จึงมีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย และอาจเกิดผลดีจากความเชื่อความศรัทธานั้น ความเชื่อจึงปรากฏอยู่ในกิจกรรมหรือพิธีกรรมในลักษณะแตกต่างกัน ไม่สามารถกำหนดเกณฑ์การแบ่งประเภทของความเชื่อให้แน่นอนได้

ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ ดังนี้

กัญญ์สิริ จันทร์เจริญ (2536, หน้า 103 - 109) ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ใน 3 ประเด็น ผลการศึกษา ดังนี้

ประเด็นแรก ความเชื่อเกี่ยวกับการเตรียมการสร้างที่อยู่อาศัยซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อในเรื่องพื้นที่ ทำเลสำหรับการสร้างที่อยู่อาศัย ทิศทาง ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามสำหรับการสร้างที่อยู่อาศัย ความเชื่อเกี่ยวกับการหาวัสดุเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการสร้างที่อยู่อาศัย

ประเด็นที่สอง ความเชื่อเกี่ยวกับการดำเนินการสร้างที่อยู่อาศัยประกอบด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับการขุดหลุมเสาเอก ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามในการยกเสาเอก ความเชื่อที่

ปรากฏในพิธียกเสาเอก ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างบ้านได้ ประตูและหน้าต่าง ความเชื่อเกี่ยวกับการกำหนดห้องในบ้าน

ประเด็นที่สาม ความเชื่อเกี่ยวกับการเข้าอยู่ในที่อยู่อาศัยประกอบด้วยความเชื่อที่ปรากฏในพิธีขึ้นบ้านใหม่ ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ในบริเวณบ้าน ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีการตั้งศาลพระภูมิ ความเชื่อที่ปรากฏขณะอยู่อาศัยในบ้าน

ชัยยุทธ สมประดี (2546, หน้า 195) ได้ศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวิญญาณของชาวบ้านตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณที่ปรากฏในธรรมชาติและยานพาหนะ ได้แก่ ทวดต้นไทรมีพิธีกรรมคือการนำนาคไปไหว้ทวดต้นไทรก่อนการสระหัวนาค แม่นางเป็นความเชื่อของชาวประมงโดยหมอบผู้ประกอบพิธีจะทำพิธีบวงสรวงหรือเซ่นไหว้บนเรือหรือท่าเทียบเรือในโอกาสต่างๆ ตาหมาเป็นรูปไม้แกะสลักอยู่ในวัดอุตะเกาที่ชาวบ้านปฏิบัติคือ การนำขนมต้ม ผ้าแดง ประทัดไปแก้บนและการนำรูปไม้แกะสลักตาหมาวางบนหัวเรือพระของวัดอุตะเกาในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี
2. พิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ ได้แก่ ผีบ้าน ผีเรือน พิธีกรรมคือการเซ่นไหว้ผีเปรตเป็นการทำบุญเดือน 10 เป็นประเพณีที่สำคัญของชาวไทยภาคใต้ที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาในวันแรม 1 ค่ำเดือน 10 เป็นวันรับเปรตและวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 เป็นวันส่งเปรต
3. พิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณที่ปรากฏในการละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ กาหลอมักใช้ประโคมในงานศพเพื่อน้อมนำวิญญาณของผู้ตายให้สักการะบูชาพระอิศวร ในราโรงครูเป็นการประกอบพิธีเชิญครูหรือเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่เป็นโนรามารับเครื่องเซ่นสังเวยรับของแก้บนและเพื่อครอบเทริดหรือผูกผ้าแก้โนรารุ่นใหม่ โต๊ะครีမ် เป็นดนตรีประกอบการขับร้องเพื่อรักษาไข้ซึ่งเกิดจากครุหมอตายายให้โทษ

ธีรพล สยามพันธ์ (2538, หน้า 134-135) ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมในการทำนาของชาวบ้านตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า การทำนาของชาวบ้านมีความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเพื่อเป็นสิริมงคลและเกิดผลดีแก่การทำนาในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาจำแนกตามช่วงเวลาของการทำนา ดังนี้

1. ความเชื่อและพิธีกรรมในช่วงก่อนแรกไถ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องวิธีการทำนาตามแบบแผนโบราณ ความเชื่อเรื่องนิมิต ความเชื่อเรื่องดิถีฤกษ์และความเชื่อเรื่องเครื่องไถ

2. ความเชื่อและพิธีกรรมในช่วงก่อนแรกไถถึงเก็บเกี่ยว ได้แก่ ความเชื่อและพิธีกรรมในการแรกไถ การแรกว่าน การแรกปักดำ การไหว้เจ้าที่นา การไหว้เจ้าที่วัวควาย การรวบขวัญข้าวและความเชื่อและพิธีกรรมในการซอซัง

3. ความเชื่อและพิธีกรรมในช่วงหลังเก็บเกี่ยว ได้แก่ การดับลอมข้าว การลือข้าวลงมานวด การทำขวัญข้าว ความเชื่อเรื่องแม่โพสพและความเชื่อเรื่องขวัญข้าว

ประนอม เคียนทอง (2536, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญบ้านพระเพลิง ตำบลนกออก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่าชาวมอญบ้านพระเพลิงส่วนใหญ่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมประจำชีวิตเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน และการตายสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ โดยการสั่งสอนบุตรธิดาให้มีจริยธรรมทุกด้าน ชาวมอญบ้านพระเพลิงเชื่อว่าผีบรรพบุรุษและผีอื่นๆ สามารถคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวและในหมู่บ้านให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้ และเชื่อว่าผู้ที่ทำผิดผีจะถูกลงโทษจึงมีการเลี้ยงผีเพื่อขอขมา

พระมณฑล ชูโตศรี (2550, หน้า 90) ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ได้แก่

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการค้าขาย ชาวปากน้ำโพเชื่อว่าเมื่อได้สักการะบูชาเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพแล้วจะทำให้การค้าขายดีขึ้น

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการปกป้องรักษา ชาวปากน้ำโพเชื่อว่า เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพจะให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่สักการะบูชาต่อเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค

1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคลชาวปากน้ำโพเชื่อว่า การที่ได้สักการะบูชาหรือเซ่นไหว้ต่อเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพแล้วจะเป็นสิริมงคลแก่ตนและครอบครัวรวมถึงการประกอบอาชีพด้วย

1.5 ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้ ชาวปากน้ำโพเชื่อว่าเครื่องเซ่นแบ่งออกเป็นชุดใหญ่อย่างละ 5 และชุดเล็กอย่างละ 3 ซึ่งประกอบไปด้วย ของคาว ของหวาน ผลไม้ และเครื่องดื่ม

1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า ชาวปากน้ำโพเชื่อว่าเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อเจ้าแม่หน้าผาเป็นเทพเจ้าประจำท้องถิ่น ส่วนเทพเจ้าต่างๆ ที่เหลือเป็นเทพเจ้าตามความเชื่อเดิมของชาวจีน

เพชรภรณ์ ไส่ลำภา (2537, หน้า 165 - 167) ได้ศึกษาพิธีกรรมแซนโดนตาที่บ้านกระหาด ตำบลกระหาด อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

ความสัมพันธ์ของพิธีกรรมแซนโดนตากับวิถีชีวิตของชาวไทย-เขมร จะมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายไม่ว่าจะประกอบกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ชาวไทย - เขมรจะต้องมีการเซ่นไหว้บอกกล่าวบรรพบุรุษเสมอ ชาวไทย-เขมร มีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ (โดนตา) ชาวบ้านเชื่อว่าโดนตาเป็นผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมแซนโดนตาก็จะถูกสังคมลงโทษกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญู จะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิตหาความสุขความเจริญไม่มี ความเชื่อดังกล่าวจึงมีการเซ่นสรวงบูชาเพื่อให้บรรพบุรุษพอใจ ท่านก็จะคุ้มครองอวยชัยให้พรให้ลูกหลานประสบผลสำเร็จในชีวิตมีความสุขความเจริญ และนอกจากนี้ยังเชื่อว่าโดนตานั้นจะดลบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรมด้วย ชาวไทย-เขมรได้อาศัยความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ทำให้เป็นคนมีระเบียบวินัยมีศีลธรรม ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสืบไป

วิญญู ผลสวัสดิ์ (2536, หน้า 181-182) ศึกษาพิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทย ตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร ผลการศึกษาพบว่า คติความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทย แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ความเชื่อเกี่ยวกับองค์ประกอบของพิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

ความเชื่อเกี่ยวกับองค์ประกอบของพิธีกรรม แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1. ความเชื่อของคนที่เข้าร่วมพิธีกรรม มีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษเป็นผีมหัศจรรย์ของเจ้านายระดับสูงเปรียบได้เสมือนกษัตริย์ของชาวผู้ไทยและวิญญาณของบรรพบุรุษยังมีอยู่จริง ผีบรรพบุรุษจะคอยดูแลปกป้องคุ้มครองชาวผู้ไทยอยู่ตลอดเวลา สามารถบันดาลให้คุณโทษได้เสมอ

2. ความเชื่อเกี่ยวกับวัตถุและสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม แบ่งออกเป็นความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องบูชา เครื่องสังเวยและภาชนะที่ใช้ใส่เครื่องบูชาและเครื่องสังเวย ดังนี้

ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องบูชา ประกอบด้วย รูป เทียน ดอกไม้และพวงมาลัย ดอกจำปา เหตุที่ถวายดอกจำปาและพวงมาลัยดอกจำปาเพราะเชื่อว่า ดอกจำปาเป็นดอกไม้สำหรับบูชาผี การถวายเครื่องบูชาเจ้าปู่จะต้องถวายเป็นคู่เสมอเพราะเชื่อว่าเจ้าปู่จะต้องคู่กับบรรพบุรุษ

ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องสังเวย เครื่องต้มถวายน้ำหอมเพราะเชื่อว่าเป็น ยารักษาโรคและเป็นยาอายุวัฒนะ ถวายเป็นไหและเหล้าขาวเพราะเชื่อว่าเป็นเหล้าพื้นบ้านของ ชาวผู้ไทย อาหารจะถวายเป็นเนื้อสด เนื้อหยาบ โดยเฉพาะเนื้อวัวหรือเนื้อควายเพราะเชื่อว่าเป็นสัตว์ที่มีเนื้ออร่อยและต้องการให้เจ้าปู่เก็บไว้กินในวันต่อไป ถวายลาบแดงแกงร้อน ข้าวเหนียวเพราะเชื่อ ว่าเป็นอาหารดั้งเดิมของชาวผู้ไทย ถวายข้าวดำข้าวแดงเพราะเชื่อว่าเป็นของหวานที่ผีชอบ ถวาย หมากพลูยาสูบเพราะเชื่อว่าการต้อนรับแขกในสมัยโบราณจะต้องใช้สิ่งเหล่านี้ ถวายผ้าแดงเพื่อให้ เจ้าปู่ได้มีเสื้อผ้าสวมใส่

ความเชื่อเกี่ยวกับภาชนะที่ใช้ใส่เครื่องบูชาและเครื่องสังเวย ประกอบด้วย กระจยอง กระจโดก ขันทองเหลือง จวยใบไม้ ชวยใบไม้และขามซ้อน กระจลมะพร้าว ทั้งนี้เพราะ เชื่อว่ากระจยองเพราะเปรียบได้กับพานข้าว กระจโดกเปรียบได้กับพาน ขันทองเหลืองถือว่าเป็นของ คู่ควรกับเจ้านายระดับสูงที่ต้องใช้ให้สมเกียรติ

3. ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ ศาลเจ้าปู่ดานตึงและ บ้านเจ้าจ้ำ ศาลเจ้าปู่ดานตึงนั้นเชื่อว่าจะได้ดูแลทุกข์สุขของลูกหลานได้ง่าย ส่วนบ้านเจ้าจ้ำนั้น เชื่อว่าเป็นสถานที่สถิตของเจ้าปู่อีกแห่งหนึ่งเนื่องจากเชื่อว่าเจ้าปู่จะต้องอยู่เจ้าจ้ำเสมอ

4. ความเชื่อเกี่ยวกับวันและเวลาในการประกอบพิธีกรรม

สง่า พัฒนชีวะพูล (2538, หน้า 163-164) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ เจ้าพ่อพญาแล: ความเชื่อและพิธีกรรม ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

คติความเชื่อที่มีต่อเจ้าพ่อพญาแล พบว่า คติความเชื่อด้านการประกอบพิธีกรรม ทั้งหมด เป็นคติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีมากที่สุด ผสมกลมกลืนกับความเชื่อทางศาสนาพุทธและ ศาสนาพราหมณ์ ชาวจังหวัดชัยภูมิมีความเชื่อว่าเจ้าพ่อพญาแลเป็นผีที่มีอำนาจสูงสุดในจังหวัด ชัยภูมิเป็นเจ้าผีผู้ปกครองบ้านเมืองและมีฐานะเทียบเท่ากับเทพชั้นสูง

คติความเชื่อด้านความฝัน เชื่อว่าดวงวิญญาณของเจ้าพ่อพญาแลเป็นอมตะ ภาวะเหมือนเทพอันศักดิ์สิทธิ์คอยดูแลรักษาบ้านเมืองให้สงบเรียบร้อย จึงมาเข้าฝันบอกเรื่องดี และเรื่องร้าย

คติความเชื่อด้านวัตถุมงคล เชื่อว่าวัตถุมงคลของเจ้าพ่อพญาแลมีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถช่วยเหลือให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง

ดังนั้น จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวกับพิธีกรรมและคติความเชื่อนี้ ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดและวิธีการของ วิญญู ผลสวัสดิ์ มาใช้ในการศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการขับไล่ภูติผีของชาวกะเหรี่ยง อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ดังนี้

1. ความเชื่อของคนที่เกี่ยวข้องพิธีกรรม
2. ความเชื่อเกี่ยวกับวัตถุและสิ่งของที่ประกอบพิธีกรรม
3. ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ที่ประกอบพิธีกรรม
4. ความเชื่อเกี่ยวกับวันและเวลาในการประกอบพิธีกรรม

